

Заячковська Г.

МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Розглянуто різні підходи до визначення категорії «міжнародний туризм», що їх дали вчені та туристичні організації. Обґрунтовано власну дефініцію цього поняття.

Ключові слова: туризм, турист, міжнародний туризм.

Сучасна економічна наука дедалі частіше розглядає туризм як складну соціально-економічну систему. Міжнародний туризм – один із найважливіших напрямів у сфері надання послуг. Розвиток міжнародної економіки й поліпшення добробуту людей сприяють підвищенню попиту на туристичні продукти і послуги та їх диференціацію. Це надало дослідженню розвитку теорії міжнародного туризму актуальності, наукового і практичного значення.

Проблемним дослідженням туризму, в т. ч. міжнародного, присвятили праці багато вітчизняних і зарубіжних учених-економістів, зокрема А. Александрова, О. Бейдик, М. Біржаков, В. Боголюбов, С. Вестон, К. Каспар, В. Квартальнов, В. Кифяк, Ф. Котлер, А. Кох, Р. Ланкар, О. Любіцева, М. Мальська, Б. Мюллер, Р. Олльє, Г. Папірян, К. Райян, Т. Сокол, Ю. Толоконников, А. Федякін, В. Фрайер, В. Цибух та ін. Однак більшість публікацій є інформаційними і навчально-методичними. При цьому майже нема досліджень, автори яких всебічно і глибоко аналізували б категорію «міжнародний туризм».

Метою написання статті є розгляд економічної категорії «міжнародний туризм».

Туризм як складне соціально-економічне явище характерний багатьма визначеннями, що їх постійно вдосконалюють. Однозначного визначення, котре повністю відображало б його сутність, туризм ще не отримав, хоча це має велике значення для розуміння його структури, внутрішніх процесів.

Для визначення суті міжнародного туризму охарактеризуємо категорію «туризм», оскільки багато вчених ототожнюють поняття «туризм» та «міжнародний туризм». Згідно з класифікацією ЮНВТО, туризм поділяють на в'їзний і виїзний, які становлять міжнародний та внутрішній туризм.

У науковій літературі дефініцію туризму розглядають під кутом економічних відносин, системності й багатовимірності.

Одне з найперших визначень туризму, що його використовують найширше, запропонували В. Хунцікер і К. Крапф: «Туризм – це низка явищ і взаємин, які виникають у результаті подорожі, якщо вона не приводить до постійного місця перебування у певному місці та не пов'язана з отриманням прибутку» [8, 11].

Т. Девідсон вважає, що туризм є соціально-економічним феноменом, котрий діє як двигун економічних процесів і як соціальна сила [8, 15]. А отже, туризм потрібно розуміти як сферу, що впливає на значну кількість галузей економіки, має чимало соціальних і суспільних компонентів.

В. Квартальнов трактує туризм як сукупність явищ і взаємин, які виникають при взаємодії туристів, постачальників, місцевих органів влади та місцевого населення у процесі туристичної діяльності [2, 127].

О. Любіцева розглядає туризм як діяльність особи, котра подорожує на території поза звичайним середовищем проживання на термін від одного дня до одного року і не пов'язана з оплачуваною діяльністю [3, 3].

Усі наведені дефініції охоплюють предмет туризму в цілому, розкривають його внутрішній зміст і є концептуальними.

О. Бейдик пропонує таке визначення туризму: «Туризм – сукупність відносин і явищ, які виникають у процесі подорожі та перебування людей поза межами постійного місця проживання, якщо перебування не перетворюється у тривале проживання або тимчасове заняття заради заробітку; усі види переміщення населення, не пов'язані зі зміною місця проживання і роботи, з метою відпочинку, лікування, участю в наукових, культурних, ділових зустрічах; специфічний громадський рух і форма активного відпочинку, що мають культурно-виховне, науково-пізнавальне, спортивно-оздоровче значення» [1, 49].

На думку М. Морозова, «туризм – сукупність складових: продуктів, сервісу, об'єктів показу та виробничих одиниць, пропонованих індивідуальним споживачам або групам споживачів, які тимчасово залишили місце постійного проживання і подорожують у певні туристичні пункти призначення (дестинації)» [5, 19].

Однак ці два трактування є вузькоспеціалізованими і стосуються окремих економічних, соціальних, правових та інших аспектів туризму, його видів, служать інструментом для вирішення конкретних завдань. Вони не розкривають усієї різноманітності властивостей та відносин у сфері туризму.

Складно сформулювати вичерпне визначення туризму, оскільки важко оцінити той вплив, який він має на різні сектори економіки. Кожна дефініція базована на розв'язанні конкретних проблем і пов'язана з конкретною ситуацією. Недоліки у визначеннях туризму спричинені специфікою цієї індустрії.

Туризм багато авторів розглядають як багатовимірне поняття, тобто туризм є одночасно і видом діяльності, і формою рекреації, і галуззю національної економіки, і способом проведення дозвілля, і, крім того, мистецтвом, наукою та бізнесом.

Універсальність форм туристичного спілкування дає змогу також трактувати поняття туризму як особливого роду міжособову діяльність, яка в умовах інтернаціоналізації життя перетворилась у форму використання вільного часу, в засіб міжособових зв'язків у процесі політичних, економічних і культурних контактів, в один із чинників, що визначають якість життя.

Усі ці дефініції відображають різні аспекти складної системи туризму. Трактування туризму як взаємодії явищ, що виникають у процесі подорожі, дає змогу говорити про туризм як про сферу економічної діяльності, розглядати його як виробництво і реалізацію туристичних продуктів і послуг різними організаціями, які мають туристичні ресурси.

Із економічного погляду туризм – це особливий вид споживання матеріальних та духовних благ, послуг і товарів, що виокремлюються в самостійну галузь господарства.

Критеріями визначення туризму як економічної категорії слугує низка обмежень і умов, у т. ч. такі, як: виїзд за межі постійного місцепроживання; тривалість перебування; мотивація або мета поїздки; попит на туристичні об'єкти; задоволення туристських потреб.

Якщо розглядати категорію «міжнародний туризм», то варто відзначити, що вона має певні особливості. Згідно з визначенням, яке прийняла ООН, міжнародний туризм – це поїздки з туристичними цілями за межі країни постійного проживання, або точніше – це система подорожей, що їх здійснюють на основі міждержавних угод із урахуванням міжнародних звичаїв [7, 6].

Е. Тамм розглядає міжнародний туризм як поїздки в зарубіжні країни з туристичною метою терміном не меншим 24 години і, зазвичай, не більшим за 6 місяців [6, 71].

Ю. Правик визначив міжнародний туризм як систематизовану та цілеспрямовану діяльність підприємства сфери туризму, пов'язану з наданням туристичних послуг і туристичного продукту іноземним туристам на території своєї країни (в'їзний туризм) та наданням туристичних послуг і туристичного продукту за кордоном (виїзний туризм) [4, 17].

В. Квартальнов вважає, що міжнародний туризм – це система подорожей, які здійснюють на базі міждержавних договорів із урахуванням міжнародних норм та місцевих звичаїв [2, 4].

У сучасній науковій вітчизняній і зарубіжній літературі описано достатньо багато підходів до визначення поняття «міжнародний туризм», які можна об'єднати в кілька груп:

- ✓ міжнародний туризм як різновидність рекреації;
- ✓ міжнародний туризм як система і форма проведення вільного часу шляхом використання сфери послуг у подорожах, які поєднують активний відпочинок і зміцнення здоров'я особи з підвищенням його загальної культури;
- ✓ міжнародний туризм як форма міграції населення;
- ✓ міжнародний туризм як складне соціально-економічне явище.

Поняття «туризм» по-різному трактують не тільки вчені, а й туристичні організації.

У Манільській декларації зі світового туризму (1980 р.) підкреслено, що туризм – один із видів активного відпочинку, подорожі, що здійснюються із метою пізнання тих чи інших районів, нових країн і поєднують у деяких країнах із елементами спорту [8, 15].

У матеріалах Всесвітньої конференції з туризму, що її ЮНВТО провела у 1981 р. в Мадриді, зазначено, що «туризм – подорожі, які здійснюються із метою пізнання тих або інших районів, нових країн і поєднують у ряді країн із елементами спорту» [8, 18]. На нашу думку, це визначення дано в контексті видів активного відпочинку.

У 1993 р. Статистична комісія ООН прийняла ширше визначення, що розглядає туризм як діяльність осіб, котрі подорожують і перебувають у місцях, що розташовані за межами їх звичайного середовища проживання і протягом періоду, що не перевищує одного календарного року, з метою відпочинку, діловими та іншими цілями [7, 11].

Міжнародна асоціація наукових експертів у сфері туризму визначає туризм як «сукупність відносин і явищ, що виникають під час переміщення та перебування людей у місцях, відмінних від їхнього постійного місця проживання і роботи» [7, 12].

Наявні визначення туризму можна об'єднати у дві групи. Одні стосуються окремих економічних, соціальних, правових та інших аспектів туризму і є вузькоспеціальними. Вузькоспеціальні визначення не розкривають усієї різноманітності внутрішніх і зовнішніх зв'язків туризму як суспільно-економічного явища. Інші – охоплюють поняття «туризм» у цілому, розкривають його внутрішній зміст і є концептуальними.

Для визначення міжнародного туризму необхідно сформулювати наступні постулати:

- ✓ турист – це той, хто прагне задовольнити свою потребу в подорожах. Бажання і потреби туриста визначатимуть місце перебування і вид відпочинку;
- ✓ туристичний бізнес – діяльність із метою отримання прибутку в результаті виробництва та реалізації туристичних продуктів і послуг.

Отже, міжнародний туризм – це сукупність взаємин між туристом і виробниками туристичних продуктів та послуг, які виникають у процесі їхнього споживання за межами країни постійного проживання, тривалістю не більше року. За суттю міжнародний туризм є одним із видів рекреації, реалізація якого фактично не обмежена у просторі, її забезпечують наданням різноманітних туристичних послуг.

Таким чином, можна стверджувати, що є багато визначень міжнародного туризму, які розкривають його різні аспекти. Відсутність єдиного підходу до даного питання затрудняє його вивчення та може мати негативні наслідки для практичної діяльності туристичних підприємств.

Different approaches are considered to determination of category «international tourism» by scientists and tourist organizations.

Keywords: *tourism, tourist, international tourism.*

Рассмотрено понятие «туризм», изложены разные подходы к определению категории «международный туризм», что их дали ученые и туристические организации. Обоснована собственная дефиниция этого понятия.

Ключевые слова: *туризм, турист, международный туризм.*

Література

1. Бейдик О. О. Географія туризму. Тлумачний словник термінів з рекреаційної географії (географії туризму). – К.: Мін-во освіти України, Київ. нац. у-т. – 49 с.
2. Квартальнов В. А. Международный туризм: политика развития: Учеб. пособ. – М.: Советский спорт, 1998.
3. Любіцева О. О., Бабарицька В. К., Мельник О. П. Туристична сфера, готельне господарство та форми їх організації у світі. Конспект лекцій. – К.: Мін-во освіти України, Київ. держ. торг.-екон. у-т, 1995. – 51 с.
4. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
5. Международный туризм: Учебник / А. Ю. Александрова. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 470 с.
6. Энциклопедия туриста / Под. ред. Тамм Е. И. – М.: БРЭ, 1993. – 607 с.
7. Экономика и организация туризма. Международный туризм / Е. Л. Драчева, Ю. В. Забаев, Д. К. Исмаев и др.; под ред. И. А. Рябовой, Ю. В. Забаева, Е. Л. Драчевой. – 2-е изд., стереотип. – М.: КНОРУС, 2005. – 576 с.
8. Kaspar C. Die Tourismuslehre im Grundriss. – Bern, Stuttgart, Wien: Haupt, 1996. – 194 s.